

**XLVI меѓународна научна конференција на  
LII летна школа на  
Меѓународниот семинар за македонски јазик,  
литература и култура  
Охрид, 23 – 24. 8. 2019 година**

**За издавачот:**

проф. д-р Никола Јанкуловски,  
ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

XLVI меѓународна научна конференција на ЛП летна школа на  
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,  
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

**Редакциски одбор:**

акад. Виктор Фридман

акад. Ала Шешкен

проф. д-р Гордана Јосифова Неделковска

проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска

проф. д-р Валентина Миронска-Христова

проф. д-р Јасна Котеска

доц. д-р Гордана Алексова

доц. д-р Борче Арсов

м-р Евдокија Илијевска

**Јазична редакција: д-р Вангелија Десподова**

**Компјутерска обработка: Винсент Графика**

**Печати: Винсент Графика**

**Тираж: 150 примероци**

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

821.163.3(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција на ЛП Летна школа на Меѓународниот  
семинар за македонски јазик, литература и култура (46; 2019; Охрид)

XLVI меѓународна научна конференција на ЛП летна школа на Меѓународниот  
семинар за македонски јазик, литература и култура: Охрид,  
23 – 24. 8. 2019 година / [редакциски одбор Виктор Фридман... и др.], Скопје:  
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик,  
литература и култура, 2020, 491 стр.; 24 см

Фусноти кон текстот – Библиографија кон трудовите

ISBN 978-9989-43-446-4

а) Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура

б) Македонска книжевност – Собири

COBISS.MK-ID 51310085

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“  
МЕЃУНАРОДЕН СЕМИНАР ЗА  
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,  
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**

**XLVI меѓународна научна конференција на  
LII летна школа на  
Меѓународниот семинар за македонски јазик,  
литература и култура  
Охрид, 23 – 24. 8. 2019 година**



**Скопје, 2020**



# **ЛИНГВИСТИЧКА СЕКЦИЈА**



Бобан Карапејовски  
 Универзитет „Св. Кирил и Методиј“,  
 Филолошки факултет „Блаже Конески“ во Скопје  
 karapejovski@flf.ukim.edu.mk

## **ОНОМАЗИОЛОШКИ ОПРЕДЕЛЕНИТЕ ИМЕНСКИ ГРУПИ СО ФОРМАЛЕН ПОКАЗАТЕЛ НА КАТЕГОРИЈАТА ОПРЕДЕЛЕНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК**

**Апстракт:** Ономазиолошки определените именски групи може да се поделат во две подгрупи: а) примарни (лични имиња, географски поими и временски) и б) секундарни (имиња на институции и наслови). По дефиниција, тие содржат информација за името на единствен референт во стварноста. Таа нивна имплицитна определеност, формално и првично, ја елиминира можноста за дополнителни експоненти на категоријата определеност врзани со нив (морфолошки член, показни заменки и сл.). Сепак, со различна мотивација и од различна природа, кај овие именски групи се појавуваат, на површинско рамниште, извесни „(до)определувачи“, како во примерите: *Охридско(шо) Езеро, Бајкалско(шо) Море, Тихи(ош) Океан; Врховни(ош) суд, Градски(ош) јарк; Скопје(во), Бојан(он); Божиќ(ош) на Херкул Поаро; Браќа(ша) Карамазови, Бели(ше) мури*, итн.

Целта на рефератот е да се разгледаат ваквите примери и да се направи извесна формална и значенска класификација на овие именски групи и експонентите на определеноста што се врзуваат со нив.

Искуството и од Семинарот и од контактот со оние што ја посетуваат Летната школа покажува дека темите, поврзани со определеноста, повеќе и поточно – со членот, сè уште предизвикуваат интерес и се атрактивни, особено за говорителите на македонскиот јазик како втор/странски; интересот е голем и актуелен и во лингвистиката воопшто, поврзан со оваа граматичка категорија. Интересот честопати е производ и на тоа што појавите, врзани за членот не се сосема граматикализирани, односно не се појавуваат регуларно во исти контексти и под исти претпоставени граматички услови. Ќе проследиме извесни можни тенденции во македонскиот јазик на планот на употребата на членот (поретко, на показните заменки) кај еден посебен вид именски групи – ономазиолошки определените преку некои општи поставки за референцијата и определеноста, како и нивните лексички и морфематски површински експоненти.

Во таа смисла, упатени сме на основните поставки во врска со членот, неговата семантика и граматикализацијата на овој, примарно, експонент на категоријата определеност.

Јазикот и јазичните изрази нужно воспоставуваат/имаат однос со стварноста. Всушност, *референцијата* (*посоченоста*) најдобро (ако не и единствено) го покажува тој однос. *Референцијата* може да се дефинира како „однос на јазичните изрази со стварноста – механизми што дозволуваат да се поврзуваат зборовните искази и нивните компоненти со нејазични објекти, ситуации, настани, факти, положби на нештата во реалниот свет“ (Падучева 2010, 7), односно таа „граматикализира информација за тоа кои елементи од посоченото и/или именуваното множество (кои денотати на посочениот и/или именуваниот поим) се посочуваат во фразата“ (Тополињска 1974, 62). Наспрема референцијата е денотацијата, каде што, според Лајонс [в. и сп. со Метјус (Matthews 2005, 312)], именката *човек*, како лексичка единица, денотира класа поединци што се нарекуваат *човек*. Денотацијата, всушност, претставува поим, додека референцијата претполага конкретен, т.е. *определен* претставник на тој поим (со свој идентитет).

Ако со поимот *референција* оперираме на планот на значењето, определеноста е категоријалниот начин за искажување на значењата на референцијата – морфолошки/морфосинтаксички начин за пројава на формален план, додека, пак, членската морфема и показните заменки се начини за граматикализација на овие значења. Тополињска го употребува терминот *посоченост* како синонимен на *определеност* и наведува дека „категоријата *посоченост* наоѓа свој израз во категоријата определеност, односно, може да се каже дека определеноста е поткатегорија на посоченоста. Всушност, морфолошко јадро на категоријата посоченост претставува таканаречената категорија определеност со морфематски површински експоненти во облик на членските морфемии“ (Тополињска 1974, 62).

Поставувајќи ги во однос на субординација, референцијата (посоченоста) наоѓа свој израз во категоријата определеност (односно неопределеност), која, пак, се реализира преку членските морфемии и показните заменки (определеноста), одн.

преку нултата морфема ( $\emptyset$ ), еден, ?некој, итн., кај неопределеноста.

Определеноста, според Тополињска (Topolinjska 2009, 177), е „прагматичка категорија, која овозможува идентификација на учесниците на раскажаните настани и на настаните самите по себе. Како таква, таа има маркери и на реченично рамниште и на рамниште на именската група“. Метјуз (Matthews, 2005, 89), пак, за оваа категорија вели дека се работи за „посочување или карактеристично укажување на реферирањето на индивидуа или збир индивидуи што можат да се идентификуваат. [...] *Марија* или *жената* е определена именска група, која реферира на одредена личност или збир личности што можат да бидат идентификувани во контекст од страна на оној кому му се зборува“.

Во македонскиот јазик типични експоненти на оваа категорија се показните заменки и членската морфема. Општо познати се главните карактеристики на членот во македонскиот јазик: неговото постоење како *differentia specifica* на МЈ и на бугарскиот во однос на другите словенски јазик; дистрибуцијата на наставките соодветно на завршокот (со извесни отстапки кон граматичкиот род); неговата генеалогичка – од показните заменки во постпозиција; неговата тројна дистрибуција (како пандан на показните заменки), но и неговата единичност – а, не тројност – во функционална смисла. Тука мислиме најмалку на три употреби: во случаите на т.н. генеричка референција (според теоријата на Крамски, тоа е примарниот лакмус за тоа дали е нешто член), во случаите со ситуативска референција (според Тополињска, како втора специјализирана употреба на членот и исклучување на показната замена како опција за замена на морфемата, освен во извесни стилски маркирани контексти) и нашето дополнување за определеноста по припадност, каде што, исто така, се појавуваат ограничувања во однос на употребата на членската морфема *vis-a-vis* соодветната показна замена (сп. *Лекариите се хумани. vs Тие лекари се хумани.; Сонцето изјреа во 7 часот. vs Тоа Сонце изјреа во 7 часот.; Куќата на Раџин... vs Таа куќа на Раџин...*)<sup>44</sup>.

---

<sup>44</sup>Сп. Krámský 1972; Тополињска 1979; Карапејовски 2017; Карапејовски 2018б.

Во однос на категоријата определеност, односно на референцијалните карактеристики на именската група тргнуваме од поделбата на Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2000, 121–123) на три типа надворешнојазична референција: генеричка (родска), специфична (единична), уникална (единствената).

Тука ќе се задржиме на уникалната (единствената) референција и ќе ја ставиме во фокусот на интересот, бидејќи е „сврзана за сопствените имиња, се однесува на ИГ конституирани од сопствени имиња“, кои, по дефиниција, имаат своја определеност. Таа нивна инхерентна определеност е последица на нивната функција на имиња и затоа Минова-Ѓуркова ги карактеризира како *ономазиолошки ојределени именски групи*. Името веќе ги индивидуализира и тие целосно се определени од стварноста. Можеме да ги поделиме на: а) примарни, во кои спаѓаат *личниите, географските и временските* имиња; б) секундарни – *имиња на институции, организации и наслови*. Ќе се задржиме на сите ономазиолошки определени ИГ, но и на секоја поединечно, зашто примарните, од една страна и секундарните, од друга, покажуваат извесни заеднички белези во рамките на групата и различни во однос на другата. Во овој случај нас ќе нè интересира дали ваквиот тип инхерентно определени ИГ, односно ономазиолошки определени, можат да добијат формален показател на определеноста (се ограничуваме на членот, во прв ред и – сосема ретко, како паралела со таквата употреба – на показната замена). Прашањето е дали нешто што е определено самото по себе може да добие и експонент на определеноста, што граматикализира информација од ист тип како информацијата што ја дава, условно, големата буква, односно самото тоа што се работи за ИГ што има своја определеност и без формалниот показател. И, ако има, дали е тој само формален, како што вели (и логично треба да биде) насловот на нашиот денешен реферат, или мотивацијата (во некои случаи) е и од семантичка природа.

Првично ќе се задржиме на антропонимите. Бидејќи нивната главна функција е референцијалната, употребата на формален експонент на *ојределеноста* ќе биде индикатор за една од две можности. Првата се врзува со употребата на личното име како име на множество референти, именувани на ист начин:

(1) *Тој/Оној Петѝар шѝо дојде е добротѝо деѝе, а не ѝој/оној Петѝар шѝо не дојде.*

Во оваа смисла, сосема невообичаена е употребата на членот.

Втората можност е употребата на членската морфема од стилски причини. Членот не е употребен референцијално, односно како експонент на категоријата определеност, туку со него се покажува личниот субјективен однос на првото лице, т.е. како што пишува Поварницина, „изразување емоционален однос на говорителот спрема сопственото име што го употребува“. Пр.: *Вардаров, Охридсконо Езеро, Скопјеѝо/Скопјено*. Кај овие ИГ се појавуваат и т.н. двојни определби<sup>45</sup> (ова Скопјево; Она Вардарон колку е нечист...). И во двете употреби не се работи за „вистински“ деиксис, односно *deixis in praesentia*, па коренот *в/н* да се употреби за дисталност или проксималност – нешто што е далеку или блиску од првото лице. Употребата е поблиска до *deixis in absentia*, како „прва фаза на лингвистичката апстракција“, во смисла на тоа дека јазикот дозволува да се отиде „отаде физичката реалност“ во смисла на она што е блиску или далеку (сп. Robert 2006, 172). Оваа преосмисленост на членот, особено неговите пројави во панданите на показните заменки со *в/н*-корен, нè наведува дека се работи за преосмислување на просторот, па блискоста или далечноста го искажуваат позитивниот/негативниот став на говорителот кон референтот. По дијалектите се покажува тенденцијата на неупотреба на *в/н*-коренот воопшто, па и во овие контексти, и поголема фреквенција на членската морфема, наспрема Охрид, на пример, каде што членската морфема *н*- се обопштува и почнува да се сфаќа како неутрална – *езероно* и во примери кога езерото не е во видокругот на говорителот, односно *н*-коренот како супститут на „вистинскиот“ член со *ѝ*-корен:

(2) *...излеѓуваа на виделина и се брануваа ко езероно кај Тријејца во ноември.*<sup>46</sup>

---

<sup>45</sup>За некои аспекти на т.н. двојноопределени именски групи, сп. Угринова-Скаловска 1961; Бороникова 2010; Фридман 2016; Rudin 2018), а особено Тополињска 1997, 208.

<sup>46</sup>[http://www.jadiburek.com/sodrzina\\_detalno.aspx?id=3376](http://www.jadiburek.com/sodrzina_detalno.aspx?id=3376)

Ситуацијата со другите ономазиолошки определени ИГ е покомплексна од онаа кај антропонимите (сп. Минова-Ѓуркова 1999, 193–194). Имено, кај дел од географските и од временските имиња, како и кај имињата на институции, на организации и кај насловите, употребата на членската морфема, пред сè, е мошне фреквентна.

Во случаите што ги разгледуваме овде, т.е. во имињата на институциите, членските морфемии со в- и н-корен обично не се појавуваат, сп.: *Градоџ Скојје со засилени активностии за собирање на смејоџ*. (Канал 5) vs. \**Градов Скојје со засилени активностии за собирање на смејоџ*. vs. \**Градон Скојје со засилени активностии за собирање на смејоџ*<sup>47</sup>.

Како што споменавме погоре, *џ*-коренот станува вистински член во неколку контексти. Поради историскиот развој на членот, познато ни е дека тој потекнува од показните заменки, кај општите именки показните заменки и членските морфемии со в- и н-корен без проблем алтернираат (*овој град – градов; онаа жена – женана*). Кај *џ*-коренот може да се смени пропозициската содржина на исказот, ако се работи за генерички или ситуациски определени ИГ:

(3) *Чувариџ не сџијаџ ноке*.

(3а) *Тие чувари не сџијаџ ноке*.

Кај ономазиолошки определените ИГ, алтернирањето е исклучено токму поради промената на пропозициската содржина на исказите (издвојување елемент од множество, што е неможно кај примери со уникална – единствена референција:

(4) *Градоџ Скојје со засилени активностии за собирање на смејоџ*. (Канал 5)

(4а) *Тој Град Скојје со засилени активностии за собирање на смејоџ*.

Според Поварницина, постојат две можности за употреба на определениот член со сопствени имиња: а) членот е во

---

<sup>47</sup>Сп. Карапејовски 2019 за некои други практични аспекти на употребата на показателите на определеноста со дел од ономазиолошки определените ИГ.

составот на месното име: со употребата на членот, што му се додава на апелативот, се врши и негово претворање во топоним. И нејзиниот интерес, а и нашиот, врзан со темава, запира тука, зашто употребата на членот со ваква функција сугерира негова зборообразувачка функција, односно неговата употреба како дел од името повеќе се однесува на сферата на зборообразувањето; па, ако го имаме апелативот *йийерка*, употребата на членската морфема во прекарот *Пијеркаџа* придонесува за негов премин од една во друга група – од општа во сопствена именка, како и во топонимите од типот на *Локваџа*. Таа се фокусира на случаите б), каде што членот се употребува со самостојниот топоним во функција на граматички показател на определеноста. Да направиме мал дијалог со оваа нејзина теза: Нам ни се чини дека, сепак, не можеме да зборуваме за граматички показател на определеноста, бидејќи тоа се искажува на друг начин кај ИГ со уникална референција и со додавањето на членот ние не добиваме издвоен и идентификуван референт (тој е веќе издвоен и идентификуван со сопственото име).

За топонимите *pluralia tantum*, обично велиме дека имаат член, зашто така се примени во МЈ (Андите, Пиринеите, Апенините). Едно можно толкување зошто тие редовно добиваат член е тезата на Буров за членот како средство на компензацијата: кога множинска форма реферира на единичен поим, тогаш членот ја компензира таа нелогичност на јазичното средство со објектот во стварноста.

Фреквенцијата на членот е најголема кај топонимите формално изградени од придавка и именка, во кои првата компонента (најчесто) е односна придавка, изведена од друг топоним, а втората апелатив и „родов поим“ (езеро, море, река, планина). Такви се примерите од типот: *Охридскојџо Езеро*, *Малешевскиџе Планини*, *Бајкалскојџо Езеро*, *Егејскојџо Море*, *Осојовскиџе Планини*, *Јадранскојџо Море* (се разбира, во реченица, не самостојно). Поварницина забележува дека сите овие сложени топоними имаат синонимни прости форми, кои секогаш се употребуваат без член. Па, сепак:

(5) *Егејџи* е *йџџџџџџ* од *Јадран*.

Идејата е дека тука се работи за „истакнувачко значење на членот, зашто родовите поими *море, езеро, река* итн. многу често се повторуваат во топонимијата, па има смисла да се разграничи едно море од друго“. Во оваа насока оди и ставот на Маринко Митков, кој го имав предвид преку Е. Јачева-Улчар, дека клучниот момент дали ќе се употребува или нема да се употребува членот во ваквите состави е степенот на топонимизација (ние би рекле, врзан со фреквенцијата на апелативот и неговата „родовост“). Па, така, и покрај сличната структура „придавка + именка“, процесот на топонимизација е заокружен и завршен, а втората компонентна не е толку честа кај другите имиња на места, па затоа никогаш нема да се употребат експоненти на определеноста во составите *Крива Паланка* или *Македонски Брод*.

Сепак, ако е така, тогаш името би требало да биде членувано во сите контексти и секаде, дури и кога стои самостојно (а, знаеме дека тоа никогаш не е така). Затоа, би рекле дека е поголема веројатноста членската морфема да се појавува само формално, односно во синтаксички контексти во кои, во аналогни случаи со апелативи, членот би бил задолжителен. На пример, во иницијална позиција во реченицата, каде што во јазиците без морфолошки падеж и со структура СУБЈЕКТ–ПРЕДИКАТ – ОБЈЕКТ доаѓа темата:

(6) *Охридскојто Езеро е најдлабокојто езеро во Европа.* – субјект, тема.

(7) *Во Охридскојто Езеро живее ендемична ѝасѝрма.* – прилошка определба за место, тема, наспрема:

(8) *Тој нема ова лејто да се бања во Охридско, ѝтуку во Пресјанско Езеро.*

иако и тука двојноста и фреквенцијата на варијантата со член е мошне висока.

Од друга страна, пак, неупотребата на членска морфема во простите синонимни форми, наспрема сложените, се забележува не само кај географските имиња, туку и кај имињата на институции, организации, на објекти и сл. На пример: *На Филолошкиот факултет*, но: *...на Филолошки.* *Во Конгресниот центар*..., но: *...во Конгресен.* Можеме да претпоставиме две

можности: јазичната економија оди докрај во разговорниот јазик, па кога го сведуваме сложеното име на просто, го тргаме и членот... или, поверојатно, простиот синоним на сложеното име се чувствува деапелативизирано во поголем степен.

Кај другите имиња на институции повообичаена е употребата на членот во таквите синтаксички контексти и позиции:

(9) *Врховниот суд ја укина пресудата.*

(10) *На Медицинскиот факултет оваа година се запишаа двесте студенти.*

Иако во примерите од типот:

(11) *Град Скопје испрати соопштение.*

(11а) *Живеам во градот Скопје.*

(11б) *Градот Скопје за мене е најубавиот град на светот.*  
наспрема:

(11в) *Град Скопје за мене е институција што не си ја завршува секојаш добро работата.*

членот може да игра и смислоразликувачка улога, сепак, низ корпусот поголема е фреквенцијата на употребата на името на оваа институција со членска морфема (дури и на официјалната страница на Град(от) Скопје):

(12) *Со овој закон се уредува организацијата на градот Скопје, како посебна единица на локалната самоуправа (во најмошниот текст: градот Скопје);*

(13) *Тој добил дозвола од Градот Скопје за поткастирање на транките, но го извршениот увид на инспекторите е утврдено општеување.*

(14) *Градот Скопје се вклучува во одржката на лицата со најтежок... ([www.skopje.gov.mk](http://www.skopje.gov.mk))*

(15) *Врз основа на член 23 став 4 од Законот за "Градот Скопје" („Службен весник на Република Македонија“ бр.55/2004).*

Ова е, веројатно, поради фреквенцијата на апелативот (град) и неговото доживување како општа именка во поголема мера, условно, во смисла на тоа дека почесто се појавува во сите функционални стилови (од разговорниот до научниот), наспрема примерите со *општина*, што во поголема мера му припаѓаат на административниот. Се разбира, улога игра и контекстот, што ќе

ни помогне да разграничиме, односно поточно да се пренесе пораката, како прва задача на комуникацијата.

Во сличните случаи, примерите што се среќаваат во практиката се хетерогени:

(16) *Ойштината Центар ја љуби бишката со власта во однос на одлуките за новите гради кои ќе се градат во Дебар маало... (Prizma.mk),*

иако, многу почесто без член:

(17) *Ойштина Центар во врска со реакцијата на родителите на деца со посебни потреби, кои се револтирани... (Plusinfo.mk),*

бидејќи „општина“ се доживува повеќе како вистински дел од името, а не (и) како општа(та) именка – начин на организација на еден тип локална самоуправа (дополнително и поради припадноста, фреквенциски, кон функционалните стилови, за што пишувавме претходно).

Без исклучок членот се јавува во ИГ со кои се искажува посесивна релација (со предлогот на): *Претседателот на Република Македонија... Советот на Ойштина Карпош...*

Ова се случува и кај ИГ зависни од име:

(18) *Министерството за култура ја објави Националната стратегија за култура.*

(19) *Тој отиде во Министерството за внатрешни работи.*

Сепак, во сите овие случаи, варирано и според ареалниот принцип (дијалектно), особено во Скопје, овие примери разговорно ќе бидат без член:

(20) *Одам во/у Министерството за здравство.*

Улога игра и јазичната економија, зашто при познат референт, кој може да се идентификува со самото негово име, членот е редувантентен, па особено во разговорниот стил може да биде изоставен. Секаде, па и тука, улога игра и збороредот: во иницијална субјектна позиција, од синтаксички причини, поради аналогија и поради реченичната перспектива, поголема е веројатноста да се појави членската морфема.

Истиот случај го имаме и кај имињата на други установи, фабрики, претпријатија, каде што се појавува повеќе од еден модификатор:

(21) *Народната и универзитетска библиотека доби нов директор.*

Клучно за употребата на членската морфема е степенот на уникалноста на референтот: во случаите од типот на *Апелациониот суд, Филозофскиот факултет*, итн. ние подразбираме издвоен референт од множеството апелациони судови (во државава) и филозофски факултети (во светот, односно во стварноста, воопшто). Во овие структури членот се појавува од формални причини: посесивна релација во елипса (отсуствува елемент) – *Врховниот суд НА Македонија*; издвоен елемент со релативна реченица, каде што членот ја најавува – *Филолошкиот факултет (што го носи името) „Блаже Конески“*, итн. Наспрема нив стојат случаите: *Комерцијална банка, Ситијанска банка*, каде што употребата на членот ќе предизвика обратен процес – обопштување наместо специфицирање:

(22) *Комерцијалната банка во оваа држава се занимава со илајтен промет, а не Централната/Народната банка* (почесто во множина: *Комерцијалните банки...*)

Така е и во имињата од типот на:

(23) *„Младинска книга“ со ново издание.*

Интересна е ситуацијата кај насловите на уметничките дела. Тука немаме регуларност во употребата на експонентите на категоријата определеност, но би рекле дека членот се појавува, повторно, во синтактички задолжителните случаи, но само кога насловот е ИГ со модификатор: *Белиите мури на Раџин* – определеност по припадност; *Во Живојинската фарма на Орвел се зборува за...* Сите овие примери имаат употреба и без член. Но, членот никогаш нема да се појави ако името е еднокомпонентно: *Идиот на Достоевски е книга во која што се зборува...* Во двата случаи претполагаме и извесна елипса со некаков генерички поим: *Книјата „Идиот“... Романот „Живојинска фарма“...*, каде што членот на елементот што е во елипса би бил задолжителен и тој полесно преминува на модификаторот, односно на придавката.

Во таа смисла забележуваме вакви појави и кај временските имиња. На пример: *Божикот на Херкул Поаро* (по припадност – едниот и единствен што е негов, а не кој било); *Еве зошто*

обожавателите Мараја Кери ја нарекуваат „кralица на Божикот“ (елипса деновите/празникот); Синот на Магона одбил да го ѝомине Божикот со својата мајка (токму тој; специфична, определена ИГ, употреба кога повеќе претставници го носат истото име и еден треба да се издели, в. Минова-Гуркова 1999, 194); *Божикот што го имавме без ѝари беше најдобротот Божик на ситте...* (специфична, корелат во РР). Тука можеме да зборуваме за она што Грдев го нарекува „идентификациски квантификатор“, односно со членот се идентификува и „количеството објекти во множеството“, т.е. уникална единичност на определено количествено множество елементи. Исто така, може да зборуваме за употреба по аналогија во ситуациите со општа именка (*Таа е кralица на летотот*).

Улога игра и тоа како, односно каде се употребени овие ИГ. Ако се во наслови, на пример, тие се редовно нечленувани, но кога синтаксичката функција го бара тоа, секундарните најчесто добиваат член:

(24) *Премиера на Браќа Карамазови во Битолскиот театар* – наслови

(25) *Браќата Карамазови ја поставив на верувањето и неверувањето, значи не дали човек верува во Бога, што дали ја носи вербата во себе. Така што цела ѝрејстава е една ѝопрага ѝо човештво* – во текстот.

Во другите јазици со определен (определителен) член, како, на пример, во бугарскиот, постои тенденција на испуштање на членот во ваквите случаи, бидејќи се доживуваат како имиња, но препораката за употреба на членот се оправдува со тоа дека во случаите како Бугарска(та) национална телевизија, членот е потребен за да се изрази определеноста дека постои само една БНТ.

Тука го имаме предвид и нашиот претходен осврт на оваа тема (Карapeјовски 2019) што се занимава со имињата на институциите, каде што заклучивме дека:

а) Кога се работи за повеќекомпонентно име што содржи модификација, а центарот е општа именка, најчесто таа ИГ ќе се однесува во реченицата како и секоја друга и ќе добие членска морфема онаму каде што би добила која и да е друга општа именка (*Човекот одлучи. – Основниот суд одлучи.; Луѓето не ни*

*мислати секогаш добро. – Владата не ни мисли секогаш добро.;*  
итн.).

б) Кога овие ИГ ќе се сведат само на едниот елемент, а другиот е во елипса, тогаш тие се нечленувани (обично разговорно: *Одам во Влада; На Филолошки сум...*). Ова важи и за нашите случаи со називи на книги и други уметнички дела, каде што повеќекомпонентното може, а еднокомпонентното не може да добие членска морфема.

в) Кога името е повеќекомпонентно, но таа ИГ е честа и именува множество елементи (македонска куќа, младинска книга, стопанска банка), членот не се употребува кај називите на институциите, зашто на тој начин со него ќе пренесе информација обратна од посакуваната: ќе се издвои подмножество од множеството (македонски куќи од куќи, на пример) наместо да се издвои единствениот референт – специфичен елемент од множеството/подмножеството (ресторан „Македонска куќа“).

г) Кога името е ИГ сведена само на центар: *Граници, Бетон*, тогаш ИГ никогаш не добива формален експонент на определеноста, бидејќи членот го добива претпоставениот елемент во елипса: Градежното претпријатие Бетон, Гранит, итн. Слично и кај називите на уметнички дела (*Животинската фарма*, наспрема *Идиот*).

д) Употребата на членот во овие случаи е условена од степенот на заокруженост на процесот на доживување на ИГ како ономазиолошки определена (и покрај тоа што таа фактички е, често компонентите се доживуваат сè уште во нивното првично значење, како апелативи, што е последица и на логичката врска на дејноста на институцијата со денотативното значење, односно поимот што го будат поединечните елементи; на пример: *Врховниот суд е суд + врховен/највисока инстанција*).

Дополнително, кај антропонимите можеме да препознаеме извесна тенденција (која сè уште не е регуларна): кај примарните ономазиолошки определени ИГ да може да се појави експонент кај личните имиња за искажување емоционален однос (*Скојџето, Петаров*), додека, пак, кај временските – за izdelување елемент од множеството, што ја отвора дилемата дали тогаш, условно, тие престануваат да бидат ономазиолошки определени: *Таа Нова*

година беше поубава од оруитије. Новата година 1997 беше тајжен...

Конечно, кај топонимите, важен е степенот на заокруженост на процесот на топонимизација, односно колку елементите што се содржат се и родови имиња и нивната честота, како и сраснатоста на поимот и неговото доживување надвор од можноста да упатува и на друг референт, освен на тој што го има предвид говорителот.

### **Користена литература:**

Matthews, P. H. 2005. *The concise Oxford dictionary of linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

Krámský Jiří. 1972. *The article and the Concept of Definiteness in Language*. The Hague – Paris: Mouton.

Robert, Stéphane. 2006, „Deictic space in Wolof: Discourse, syntax and the importance of absence“, In: Stéphane Robert and Maya Hickmann (Eds.), *Space in Languages : Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Rudin, Catherine. 2018a. Multiple Determination in Bulgarian and Macedonian: An Exploration of Structure, Usage, and Meaning, In: Stephen M. Dickey and Mark Richard Lauersdorf, eds. *V zeleni drželi zeleni breg: Studies in Honor of Marc L. Greenberg*, 263–286. Bloomington: Slavica Publishers.

Rudin, Catherine. 2018b. “On DP Structure in Balkan Slavic: Evidence from Multiple Determination”, In: FASL 27, 418–437. Michigan: Michigan Slavic Publications

Topolinjska, Zuzanna. 2009. “Definiteness (Synchrony)”, In: K. Gutschmidt, S. Kempgen, T. Berger, & P. Kosta (Eds.), *The Slavic languages: An international handbook of their structure, their history and their investigation*, 176–188. Berlin: Walter de Gruyter.

Бороникова, Наталија. 2010. „За таканаречените ‘двојноопределени’ именски синтагми во современиот македонски јазик“, Во: *Македонски јазик LXI* (2010), 59–72. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Буров, Стоян. 2004. *Познанието в езика на Българитије. Грамајично изследване на концептуалната категоријација на предметносииа*. Велико Търново: Издателство “Фабер”.

Грдев. Българистични проучвания. Международен семинар по български език и култура. В. Гърново, 20-21 август 1996 г., с. 35-51.

Карапејовски, Бобан. 2017. „Показните заменки наспрема морфолошки врзаниот член како експоненти на категоријата определеност во македонскиот јазик“, *Прилози на Одделението за лингвистика и литературна наука на МАНУ* XLII 1-2, 5-18. Скопје: МАНУ.

Карапејовски, Бобан. 2018а. *Јазикот и стварноста: дистрибуцијата на заменските клички во македонскиот јазик*. Скопје: Ми-Ан.

Карапејовски, Бобан. 2018б. „Една можна класификација на експонентите на неопределеноста во македонскиот јазик“, во: *Slavia Meridionalis* 18 (2018). Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences. [Достапно на: <https://doi.org/10.11649/sm.1528>]

Карапејовски, Бобан. 2019. „Кој донесе пресуда: Врховен суд или Врховниот суд?“, Во: *Литературен збор*. Скопје: Сојуз на друштвата за македонски јазик и литература. (во печат)

Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1999. „Македонскиот троен определен член“, Во: *Indiana Slavic Studies*, vol. 10 (1999), 191-201.

Минова-Ѓуркова, Лилјана. 2000. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.

Падучева, Елена Викторовна. 2010. *Высказывание и его соотнесенность с действительностью (Референциальные аспекты семантики местоимений)*. Москва: URSS.

Поварницина, Марина. 1992. „Кон категоријата определеност/неопределеност кај сопствените имиња во македонскиот литературен јазик во споредба со рускиот (месни имиња)“. XVIII научна дискусија на XXIV меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 12-14 август 1991), 77-84. Скопје: Универзитет „Свети Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура.

Тополинска, Зузана. 1974. *Грамматика на именската фраза во македонскиот литературен јазик*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

Тополињска, Зузана. 1979. „Кон дефиницијата на членот“, Во: *Присјатни предавања, прилози и библиографија на новите членови на Македонската академија на науките и уметностите*, 33–40. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

Угринова-Скаловска, Радмила. 1961. „Две стилски особености во нашиот говорен јазик“, Во: *Македонски јазик*, XI–XII, кн. 1–2, 105–111. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Фридман, Виктор. 2016. „Една стилска особеност во македонскиот говорен јазик во XXI век: двојно определување во таканаречените ‘Бомби’ од 2015 г.“, Во: *Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска по повод деведесетгодишнината од раѓањето*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“.